

पुणे वनवृत्तात वन्यप्राण्यांसाठी उपचार केंद्र
(ट्रांझिट ट्रीटमेंट सेंटर) स्थापन करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक :- डब्ल्यूएलपी-०५१८/प्र.क्र.२०४/फ-१
मंत्रालय, मुंबई ४०००३२
दिनांक :- ०२ नोव्हेंबर, २०१८.

प्रस्तावना -

महाराष्ट्र राज्यामध्ये वनविभागामार्फत वन्यप्राणी संरक्षण व संवर्धन करण्याच्या अनुषंगाने ठोस उपाययोजना करण्यात येत असल्यामुळे, वन्यप्राण्यांच्या संख्येत लक्षणीय वाढ झालेली आहे. वाढती जनसंख्या, बदलता भूमी वापर (Land use pattern), औद्योगिकरण व शहरीकरण यामुळे राज्यातील वनांवर दबाव वाढत आहे. त्यामुळे वन्यप्राण्यांना वनक्षेत्र अपुरे पडत असून ते मानवी वस्तीत शिरल्याने, अपघाताने वन्यप्राणी जखमी होण्याच्या तसेच त्यांची पिळ्ळे अनाथ अवस्थेत सापडण्याच्या घटनांमध्ये वाढ झाली आहे.

पुणे जिल्ह्यातील जुन्नर, आंबेगाव, खेड व शिरूर तालुक्यात गेल्या काही वर्षात सिंचनाच्या सोयीमध्ये मोठ्या प्रमाणावर वाढ झाल्याने बागायती पिकांमध्ये पाणी मुबलक प्रमाणात उपलब्ध असून, याशिवाय शेतीच्या जवळपास मानवी वस्ती असल्याने पाळीव प्राण्यांच्या स्वरूपात बिबट्यास सुलभ रितीने भक्ष्य उपलब्ध होते. त्यामुळे सदर परिसरात अस्तित्वात असलेल्या बिबट्यांच्या संख्येत गेल्या काही वर्षात लक्षणीय वाढ झाली आहे. पर्यायाने वन्यप्राण्यांचा मानवी वस्तीतील वावर वाढला असून त्याचे पर्यावसन मानव - वन्यप्राणी संघर्षामध्ये होत आहे. तसेच काही वेळेस अन्न व पाण्याच्या शोधात वन्यप्राणी विहिरीत पडल्याच्या अथवा रस्ते अपघातात जखमी झाल्याच्या घटनाही घडत आहेत. त्यामुळे जखमी वा वेदनेने त्रस्त असलेल्या वन्यप्राण्यांची काळजी घेण्यासाठी समर्पित असलेली सुविधा स्थापन करण्याची गरज निर्माण होते.

पुणे वनवृत्तामध्ये जखमी, अपंग व अनाथ अवस्थेत आढळणा-या वन्यप्राण्यांना दाखल करून त्यांचेवर औषधोपचार करण्यासाठी सध्या राजीव गांधी प्राणी संग्रहालयातील प्राणी बचाव केन्द्र, निसर्गकवी बहिणाबाई चौधरी प्राणीसंग्रहालय, चिंचवड, पुणे व माणिकडोह बिबट बचाव केन्द्र, जुन्नर वगळता अन्यत्र सुविधा उपलब्ध नाही.

संपूर्ण पश्चिम महाराष्ट्रासाठी पुणे हे मध्यवर्ती ठिकाण असल्याची बाब लक्षात घेता येथे वन्यप्राणी उपचार केंद्र (ट्रांझिट ट्रीटमेंट सेंटर) स्थापन करण्यासाठी सुयोग्य असलेल्या क्षेत्राची उपलब्धता, पाण्याची मुबलकता, सदर क्षेत्रामध्ये येण्या-जाण्यासाठी असणारी सुलभता, मार्गदर्शनासाठी या क्षेत्रातील तज्ज्ञ व्यक्तींची उपलब्धता, दळणवळणाच्या सुविधा, पब्लिक प्रायव्हेट पार्टनरशीप अंतर्गत कामे करण्यासाठी तयार असलेले बहुविध पर्याय या सर्वांचा सर्वकष विचार करून पश्चिम महाराष्ट्रामध्ये आढळणा-या जखमी व अपंग वन्यप्राण्यांसाठी पुणे येथे वन्यप्राणी उपचार केंद्र (ट्रांझिट ट्रीटमेंट सेंटर) विकसित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

१. पुणे वनवृत्तातील मौजे बावधन सर्व्हे क्र. २१, ता. मुळशी येथील २२ एकर क्षेत्रावर वन्यप्राण्यांकरिता उपचार केंद्र (ट्रांझिट ट्रिटमेंट सेंटर) स्थापन करण्यास मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.
२. सदर प्रकल्पातर्गत परिशिष्ट -१ मध्ये दर्शविलेल्या कामांचा समावेश असेल. सदर उपचार केंद्र (ट्रांझिट ट्रिटमेंट सेंटर) स्थापित करण्याकरिता ज्या कामांना वनसंवर्धन अधिनियम, १९८० अंतर्गत मंजुरीची आवश्यकता लागेल अशी कामे केंद्रीय पर्यावरण, वने व वातावरण बदल मंत्रालय यांच्या मान्यतेच्या अधिन राहून राबविण्यात येतील.
३. सदर प्रकल्पाचे अंदाजित खर्च रु. ४७००.४३ लक्ष निधी सन २०१८-१९ व २०१९-२० या आर्थिक वर्षामध्ये टप्प्याटप्प्याने शासनातर्फे देण्यात येईल.
४. प्रस्तावित वन्यप्राणी उपचार केंद्रात (ट्रांझिट ट्रिटमेंट सेंटर) वन्यप्राण्यांना विहीत कालावधीसाठी उपचारार्थ ठेवण्यात यावे व सदर उपचार केंद्र (ट्रांझिट ट्रिटमेंट सेंटर) जनतेच्या प्रदर्शनासाठी खुले करता येणार नाही.
५. वन विभागामार्फत प्रस्तावित वन्यप्राणी उपचार केंद्राचे पायाभुत सुविधा स्थापित केल्यानंतर सुयोग्य यंत्रणेमार्फत/अशासकीय संस्थेमार्फत योग्य प्रणालीचा वापर करून सदर उपचार केंद्राचे दैनंदिन परिचालन व व्यवस्थापन करण्यात येईल.
६. प्रस्तावित वन्यप्राणी उपचार केंद्राचे दैनंदिन परिचालन व व्यवस्थापनाकरिता संपूर्ण खर्च सुयोग्य यंत्रणेमार्फत/अशासकीय संस्थेमार्फत करण्यात येईल. वन विभागामार्फत प्रस्तावित वन्यप्राणी उपचार केंद्राचे पायाभुत सुविधा स्थापित केल्यानंतर शासनावर कुठल्याही प्रकारचा आवर्ती खर्च येणार नाही.
७. वरील शासन निर्णय वित्त व नियोजन विभाग यांच्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.
८. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून, त्याचा संकेतांक २०१८११०२१३१८५८७२१९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(सुजय दोडल)

सहसचिव (वने)

महसूल व वनविभाग

प्रति,

- १) मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

- २) मा.मंत्री (वने) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) मा.राज्यमंत्री (वने) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) अपर मुख्य सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ७) सचिव, सार्वजनिक बांधकाम विभाग(बांधकाम/रस्ते), मंत्रालय, मुंबई
- ८) महासंचालक, माहिती व प्रसिध्दी, मंत्रालय, मुंबई.
- ९) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- १०) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- ११) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १२) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (अर्थसंकल्प, नियोजन व विकास), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- १३) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव) नागपूर/मुंबई (बोरीवली).
- १४) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक तथा केंद्रस्थ अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- १५) सदस्य सचिव, महाराष्ट्र प्राणी संग्रहालय प्राधिकरण, नागपूर.
- १६) मुख्य वनसंरक्षक (प्रादेशिक), सर्व.
- १७) मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), पुणे.
- १८) उपवनसंरक्षक (प्रादेशिक) सर्व.
- १९) उपवनसंरक्षक (वन्यजीव) सर्व.
- २०) विभागीय वन अधिकारी सांगली/उस्मानाबाद/बीड / हिंगोली /चिपळूण.
- २१) महालेखापाल-१/२ (लेखापरीक्षण /लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र राज्य , मुंबई / नागपूर.
- २२) वित्त विभाग (व्यय-१० कार्यासन), मंत्रालय, मुंबई - ३२.
- २३) वन कक्षातील सर्व कार्यासने, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- २४) फ-१ कार्यासन, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ३२ (निवडनस्ती).

परिशिष्ट - १

- १) कर्मचारी व प्राणी देखरेख शाखा.
- २) पशुचिकित्सालय.
- ३) मार्जार वर्गीय प्रजातींसाठी प्राणिघर, दिवसा काळजी घेण्याच्या क्षेत्रातील छतासाठी लोखंडी जाळी व सदर क्षेत्राच्या आतील व बाहेरील बाजूला लोखंडी जाळीचे कुंपण तयार करणे.
- ४) कुत्रा वर्गीय प्रजातींसाठी (कोल्हा, खोकड, लांडगा, तरस इ.) प्राणिघर, दिवसा काळजी घेण्याच्या क्षेत्राच्या आतील व बाहेरील बाजूला लोखंडी जाळीचे कुंपण तयार करणे.
- ५) तृणभक्षी वर्गीय प्रजातींसाठी (हरिण व सांबर इ.) प्राणिघर, दिवसा काळजी घेण्याच्या क्षेत्राच्या आतील व बाहेरील बाजूला लोखंडी जाळीचे कुंपण तयार करणे .
- ६) प्रायमेट वर्गीय (माकड इ.) प्रजातींसाठी प्राणिघर, दिवसा काळजी घेण्याच्या क्षेत्रातील छतासाठी लोखंडी जाळी व सदर क्षेत्राच्या आतील व बाहेरील बाजूला लोखंडी जाळीचे कुंपण तयार करणे.
- ७) शिकारी / मोठे/छोटे पक्षांकरिता प्राणिघर.
- ८) सरपटणा-या प्राण्यांसाठी प्राणिघर.
- ९) लहान सस्तन प्राण्यांसाठी प्राणिघर.
- १०) कर्मचारी निवासाकरिता इमारत बांधकाम करणे.
- ११) संरक्षण भित, गेट, उपचार केंद्राच्या (ट्रांझिट ट्रिटमेंट सेंटर)आतील रस्ते, सौर उर्जा प्रणाली बसविणे, पावसाचे पाणी साठविण्याची प्रणाली बसविणे, अग्निशामक प्रणाली बसविणे, वातानुकुलीत संच, पाण्याकरिता सुविधा जसे बोअरवेल, पंप हाऊसचे बांधकाम करणे, तसेच जमीन विकास करणे इत्यादी सोयी सुविधा निर्माण करणे.
